

فصلنامه پژوهش‌های نوین روانشناختی

سال پانزدهم شماره ۵۹ پاییز ۱۳۹۹

رابطه معلم رهبری با سرزندگی تحصیلی، هیجانات تحصیلی و بهزیستی تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع متوسطه

داود طهماسب‌زاده شیخ‌لار

دانشیار گروه علوم تربیتی دانشگاه تبریز

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۵/۰۲

تاریخ وصول: ۱۳۹۸/۰۴/۲۳

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تعیین رابطه چند متغیری بین معلم رهبری با سرزندگی تحصیلی، هیجانات تحصیلی و بهزیستی تحصیلی در دانش‌آموزان بود. روش تحقیق به لحاظ هدف، بنیادی و از نوع توصیفی-همبستگی چند متغیری بود جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم استان آذربایجان شرقی بود که در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ مشغول به تحصیل بودند. حجم نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۲ نفر با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب گردید. داده‌ها با استفاده از ابزارهای استاندارد بهزیستی تحصیلی، سرزندگی تحصیلی، معلم رهبری و هیجانات تحصیلی که روایی آن‌ها توسط دو معیار روایی همگرا و واگرا و با استفاده از روش حداقل مربعات جزئی تایید شد و پایایی آن‌ها از طریق ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۹۵، ۰/۹۴، ۰/۹۸ و ۰/۹۸ بدست آمد، گردآوری شد. برای آزمون آماری از مدل معادلات ساختاری تحت نرم افزار Smart pls 3.2.8 و نیز از تحلیل رگرسیون چندگانه تحت نرم افزار SPSS_{v25} استفاده شد. نتایج نشان داد مؤلفه معلم رهبری تأثیر مستقیمی بر بهزیستی تحصیلی، هیجانات تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دارد؛ متغیرهای پیش‌بین (دانش و توانایی، چشم‌انداز توسعه‌ای، مسئولیت‌پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی، همکاری و اخلاق) با متغیر ملاک بهزیستی تحصیلی رابطه معنی‌داری دارند؛ شش متغیر پیش‌بین (دانش و توانایی، چشم‌انداز توسعه‌ای، مسئولیت‌پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی) با متغیر ملاک هیجانات تحصیلی رابطه معنی‌داری دارند؛ دو متغیر پیش‌بین (نفوذ و قدردانی) با متغیر ملاک سرزندگی تحصیلی رابطه معنی‌داری دارند.

واژه‌های کلیدی: معلم رهبری؛ سرزندگی تحصیلی؛ بهزیستی تحصیلی؛ هیجانات تحصیلی

مقدمه

توجه به مسایل مربوط به دانش آموزان به عنوان آینده سازان جامعه اهمیت ویژه ای دارد. چراکه بهبود وضعیت تحصیلی دانش-آموزان، یکی از اهداف اساسی نظام های آموزش و پرورش معاصر است (یاسمی نژاد، طاهری، گل محمدیان و احدی، ۱۳۹۲). یکی از مسائل مهم، مساله بهزیستی تحصیلی^۱ آنها است. بهزیستی تحصیلی مفهوم جدیدی است که از روانشناسی مثبت گرفته شده و یکی از شاخص های مهم در ارزیابی نظام های آموزشی و همچنین یک مفهوم همه جانبه است که بر کیفیت زندگی در مسائل آموزشی تاثیر دارد. بر این اساس می توان گفت دانش آموزان به عنوان یادگیرندگان، خود را در تحصیل چگونه می بینند و چگونه تاثیر تحصیلشان را بر بهزیستی خود تجربه می کنند. بهزیستی تحصیلی یادگیرندگان به عنوان شاخص مهم فرایند تحصیلی در نظر گرفته می شود.

محققان، بهزیستی تحصیلی را به عنوان نگرش دانش آموزان به تحصیل در نظر می گیرند. این نگرش در چهار بعد معنا پیدا می کند: نگرش کلی به زندگی تحصیلی، نگرش به معلم، نگرش به همسالان و نگرش به سازمان و ساختمان محل تحصیل (بلفی، گاس، فراین و دام^۲، ۲۰۱۲). البته هیچ اتفاق نظری در خصوص تعریف یا عملیاتی شدن بهزیستی تحصیلی وجود ندارد و شاخص های مثبت و منفی بهزیستی از قبیل عزت نفس، ارزش تحصیل و استرس، شاخص های رایج بهزیستی تحصیلی نوجوانان هستند. بهزیستی تحصیلی دارای مؤلفه هایی از قبیل: معدل، مهارت انجام دادن تکالیف، تمایل به ادامه تحصیل، رضایت بخشی و رضایت مندی در عملکرد تحصیلی و اشتیاق تحصیلی است (رستگار، صیف و مالکی، ۱۳۹۷). سمدال، وود و برونیس^۳ (۱۹۹۹) بیان کرده اند که بهزیستی تحصیلی شامل میزان احساس امنیت و سلامتی دانش آموزان از محیط آموزشی است (نداشتن احساس تنهایی و فرسودگی) و احساس آن ها از این که مدارس آن ها چه میزان منطقی هستند.

عده ای از پژوهشگران از جمله انگلس^۴ و همکاران (۲۰۰۴) نشان دادند که ادراک دانش آموزان از جو محیط مدرسه، ساختار محیط آموزشی و ارتباط دانش آموزان با معلمان، شاخص های بهزیستی تحصیلی هستند. بهزیستی تحصیلی دارای چندین مؤلفه عاطفی و شناختی است. دانش آموزان با احساس بهزیستی تحصیلی بالا هیجانات مثبت دارند، در صورتی که دانش آموزان با احساس بهزیستی تحصیلی پایین، حوادث و وقایع تحصیلی شان را نامطلوب ارزیابی کرده و بیشتر هیجانات منفی از جمله اضطراب، افسردگی و خشم را تجربه می کنند (دینر، اویشا و لوکاسک^۵، ۲۰۰۳) بهزیستی تحصیلی بر نقش فعال دانش آموز و توانش های او در ایجاد محیط سرزنده^۶ تحصیلی تاکید ویژه دارد (میبرا و داستین^۷، ۲۰۱۳؛ ووگال، میونگ جین و می، ۲۰۱۴)

مؤلفه دیگری که بر کیفیت فعالیت تحصیلی دانش آموزان مؤثر است، هیجانات تحصیلی می باشد. هیجان ها همیشه در محیط های آموزشی حضور دارند. این هیجان ها، به احتمال زیاد بر آمادگی، انگیزه برای مقابله با مشکلات و تلاش های یادگیرندگان و حتی راهبردهای مورد استفاده آن ها برای درک مطالب تاثیر می گذارد (آرتینو، هولمبو و دیورینگ^۸، ۲۰۱۲). هیجان به عنوان یک حالت ذهنی مفهوم سازی شده است که با واکنش های فیزیولوژیکی و پاسخ های ارزیابانه به برخی از اعمال، شرایط یا حوادث همراه است (کوکورادا^۹، ۲۰۱۶) و یا به عنوان واکنش های ارزیابانه کلی به تجارب یادگیری و آموزش، مطالبات پیشرفت، پیامدها و بازخورد در نظر گرفته می شود (گلاسر و استوچلیکوا^{۱۰}، ۲۰۱۳). در همین رابطه پکران^۱ (۲۰۰۶) اظهار می کند که هیجان هایی که مستقیماً

¹. academic well-being

². Blfi, Goos, Fraine & Damme

³. Samdal, Wold and Bronis

⁴. Engles

⁵. Diner, Oishi & Lucasc

⁶. Meera and Dustin

⁷. Woogul, Myung-Jin and Mimi

⁸. Artino, Holmboe, Durining

⁹. Cocorada

¹⁰. Glaser, Stuchlikova

با فعالیت‌ها یا پیامدهای تحصیلی رابطه دارند، به عنوان هیجانانگیز تحصیلی تعریف می‌شوند. این اصطلاح برای اولین بار توسط پکران در زمینه آموزش بکار گرفته شد و می‌تواند به صورت مثبت (بطور مثال: افتخار، لذت، امید) یا منفی (خستگی، خشم، اضطراب)، فعال (لذت، افتخار یا خشم) یا غیر فعال (شرم) باشند (تایسون، لیننبرینک، هیل^۱، ۲۰۰۹) که در تمامی موقعیت‌های تحصیلی (قبل، حین و بعد از کلاس، مطالعه و آزمون) تجربه می‌شوند (پکران، الیوت، مایر^۲، ۲۰۰۹). در همین زمینه برخی از محققان از هیجان‌ها به عنوان عوامل مهمی نام می‌برند که انگیزش و موفقیت تحصیلی را تبیین می‌کنند. نتایج مطالعات نشان می‌دهد که هیجان‌ها تاثیر مهمی بر تحصیل و یادگیری داشته و به عبارتی آن را آسان تر ساخته یا مانع آن می‌شود. به روایت دیگر هیجان‌های تحصیلی به صورت مستقیم و غیرمستقیم با پیامدها و دستاوردهای تحصیلی یادگیرندگان (کهولت، هیئت و دهقانی، ۲۰۱۷) جهت گیری هدف، خودپنداره، به کامی و سلامت روان و جسم، انگیزش، راهبردهای یادگیری، منابع شناختی، خودراهبری یادگیری، کیفیت تعاملات معلم- فراگیر، آموزش کلاسی، تمرکز، پردازش، ذخیره و بازیابی اطلاعات، یادگیری و پیشرفت تحصیلی رابطه دارند (پکران، هال، گوتز و پری^۳، ۲۰۱۴؛ اسماعیل^۴، ۲۰۱۵).

بعد دیگر موثر بر کیفیت تحصیلی دانش آموزان سرزندگی تحصیلی است. موفقیت و پیشرفت در یادگیری هدف همه نظام‌های آموزشی بوده و میزان بهره‌مندی از محیط‌های آموزشی مستلزم احساس انرژی و سرزندگی دانش‌آموزان است. سرزندگی تحصیلی از مهم‌ترین متغیرها در سلامت بافت تحصیلی سیستم آموزشی کشورها است (سارا، پاول، لیساً^۵، ۲۰۱۳). در واقع این متغیر تاثیر شگرفی بر افزایش توان مقابله‌ای دانش‌آموزان در مقابل مشکلات تحصیلی آن‌ها خواهد داشت. سرزندگی تحصیلی، تاب آوری تحصیلی را در چارچوب روان‌شناسی مثبت بازتاب می‌دهد (مارتین، مارش^۶، ۲۰۰۸). در دوران تحصیل، دانش‌آموزان با انواع چالش‌ها، موانع و فشارهای ویژه این دوره روبه‌رو می‌شوند که تهدیدی برای اعتمادبه‌نفس، انگیزش و در نتیجه عملکرد تحصیلی آن‌ها است. عده‌ای از دانش‌آموزان در مقابله با آن‌ها موفق عمل می‌کنند و دیگران در این زمینه موفقیت قابل‌قبولی ندارند. از این رو پژوهشگران تعلیم و تربیت باید به درک و چگونگی سازگاری با چالش‌های تحصیلی توجه جدی نشان دهند (اکبری بورنگ و رحیمی، ۲۰۱۶). یکی از راه‌هایی که معلمان می‌توانند در زمینه بهزیستی تحصیلی، هیجانانگیز تحصیلی و سرزندگی تحصیلی روی دانش‌آموزان تاثیر گذار باشند سبک رهبری آن‌ها در کلاس درس و فضای مدرسه یا عبارتی نقش معلم رهبری آنها است (یاراحمدی، ابراهیمی بخت، اسدزاده و احمدیان، ۱۳۹۷).

معلمان بسیاری از وظایف اجرایی را در کلاس انجام می‌دهند. به عنوان نمونه، آن‌ها در برنامه ریزی، انتقال اهداف، ساماندهی فعالیت‌های کلاسی، ایجاد جو لذت بخش کاری، آموزش افراد جدیدالورود به گروه کاری، مرتبط ساختن بخش‌های کاری به دیگر واحدهای سیستم و انگیزش کسانی که عملکرد کاری را نظارت و ارزیابی می‌کنند، مشارکت می‌نمایند. از این نقش‌ها و وظایف معلمان تلقی‌های گوناگونی وجود دارد از جمله این تلقی‌ها، معلم به عنوان رهبر است. معلم رهبران، جو آموزشی مدرسه را از طریق درگیر کردن همکاران در فعالیت‌های مختلف بهبود می‌بخشند. در واقع رهبری در فرایندهای آموزشی به عنوان فرایند تاثیر معلمان در کلاس درس در نظر گرفته می‌شود به طوری که آن‌ها ابتکار و عشق به کار خود را جهت دستیابی به اهداف تدریس و یادگیری از طریق کاری که انجام می‌دهند نشان می‌دهند (الکارانسه و جبران صالح^۸، ۲۰۱۰).

1. Pekrun

2. Tyson, Linnenbrink, & Hill

3. Pekrun, Elliot, Maier

4. Pekrun, Hall, Goetz, & Perry

5. Ismail

6. Sarah, Paul, & Lisa

7. Martin & Marsh

8. Al-Karasesh & Jubran Saleh

مفهوم «معلم رهبری»^۱ همانند مفاهیم دیگر در بیش از چند دهه دچار تغییر و تحول شده است. بنابراین روی تعریف، ماهیت و نقش های معلم رهبری اتفاق نظری وجود ندارد (نیومرسکی^۲، ۲۰۱۳). ایده اصلی معلم رهبری صرف نظر از نقش های رسمی یا غیررسمی معلم رهبر، در نفوذ معلمان در دیگران برای کمک به بهبود مدرسه یا عملکرد آموزشی بنا شده است (چنگ و سزتو^۳، ۲۰۱۶). برخی از محققان، معلم رهبری را به عنوان نقش های رسمی و غیررسمی از قبیل رهبری جامعه یادگیری حرفه ای^۴ (PLC) یا مربی همکار تعریف نموده اند. برخی دیگر، معلم رهبری را به عنوان بسیج و به کارگیری تخصص های معلم در تدریس و یادگیری برای بهبود فرهنگ و ساختار در مدرسه به طوری که یادگیری دانش آموزان افزایش یابد، توصیف کرده اند (راس، آدامز، بوندی، دنا، دادمن^۵، ۲۰۱۱). معلم رهبری بیشتر یک رهبری مشارکتی و جمعی است تا یک رهبری فردی. بر اساس چنین رهبری، معلمان یکدیگر را در این تلاش جمعی یاری می دهند تا یادگیری در مدرسه بهبود یابد. اتحاد روابط کاری صمیمی بین معلمان که از طریق آن یادگیری متقابل صورت می گیرد، شاید مهم ترین بعد معلم رهبری باشد. یک معلم ممکن است روابط بسیار خوبی با دانش آموزان داشته باشد اما از عهده همکاری با همکاران خود برنیايد. رهبری و دستیابی به مهارت های آن در گرو کار گروهی با معلمان است (سرجیوانی و استارات، ۱۳۹۳). در مجموع باید گفت که معلم رهبری به عنوان موقعیت های عملی تعریف می شود (سینها و هانیوشن^۶، ۲۰۱۷) که دارای ابعاد و مولفه های مختلفی است. به طور مثال آرجنت^۷ (۲۰۱۲) شش بعد را برای معلم رهبری در نظر گرفته است که عبارت اند از: چشم انداز، نتیجه محوری و پاسخگویی، نفوذ، اخلاق، دانش و توانایی و همکاری. نانگ^۸ (۲۰۱۲) شش متغیر کلیدی را به عنوان ابعاد معلم رهبری معرفی کرده است. این شش بعد معلم رهبری شامل: ایجاد انرژی در کلاس درس، ظرفیت سازی، تأمین امنیت محیط، گسترش چشم انداز، مواجهه و به حداقل رساندن بحران و بعد جستجو و ترسیم موفقیت می باشد. هویدا، داورپناه و رضاییان (۱۳۹۶) شش مقیاس را برای معلم رهبری در نظر گرفته اند که شامل: دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی، همکاری و اخلاق می باشد.

کاتزن مایر و مولر^۹ (۲۰۰۱) اظهار می دارند که معلم رهبری از مدرسه‌ای به مدرسه دیگر متفاوت است و مدرسه هایی که معلم رهبری را پذیرفته اند، ویژگی های خاصی دارند. در چنین مدرسه هایی معلمان برای دستیابی به دانش و مهارت های جدید تلاش می کنند و برای کمک به دیگران تشویق می شوند. در این مدرسه ها از استراتژی های متنوعی برای کمک به معلمان و کارکنان جهت کسب دانش و مهارت هایی نظیر توسعه حرفه ای، خواندن حرفه ای و یادگیری فعال استفاده می شود و همکاران و مدیران، رهبری و مشارکت معلمان را به رسمیت می شناسند. معلمان تشویق می شوند که در جهت ارتقای پیشرفت و نوآوری اقدام نمایند. معلمان از آزادی عمل برخوردارند و منابع جهت حمایت از تلاش های آنها فراهم شده است. معلمان در مورد موضوعات آموزشی و مسائل مربوط به دانش آموزان همکاری می کنند. همچنین در تصمیم گیری ها مشارکت دارند به گونه ای که مدیر گروه، رهبران تیم و سایر رهبران کلیدی با مشارکت معلمان انتخاب می شوند. معلمان به راحتی نظرات و احساسات خود را به اشتراک می گذارند و به خاطر اشتباهات سرزنش نمی شوند. در چنین مدرسه هایی جو مثبتی حاکم است و رضایت عمومی از محیط کاری وجود دارد. معلمان از سوی والدین، دانش آموزان و مدیران احساس احترام می کنند (هویدا، داورپناه و رضاییان، ۱۳۹۶).

1. Teacher leadership

2. Neumerski

3. Cheng & Szeto

4. professional learning community

5. Ross, Adams, Bondy, Dana, Dodman and Swain

6. Sinha & Hanuscin

8. Argent

8. Ngang

10. Katzenmeyer & Moller

اوون^۱ (۲۰۰۷) معتقد است هر معلمی توانایی تبدیل شدن به یک معلم رهبر را دارد. انتقال مسئولیت و دخالت دادن معلمان در تصمیم‌گیری‌ها می‌تواند آن‌ها را برای نقش رهبری آماده سازد. در همین زمینه کوین، هاگارد و فورد^۲ (۲۰۰۶) پیشنهاد می‌کنند که مؤلفه رهبری باید در برنامه‌های آماده‌سازی و تربیت معلمان در نظر گرفته شود. البته برخی مطالعات نشان می‌دهد که معلم رهبری ممکن است به دلیل اعتماد به نفس شخصی خود فرد و یا میل ذاتی برای رهبری ظهور کند و تشویق و حمایت مستمر معلمان برای رهبری توسط مدیران در مدرسه و یا در سطح منطقه به عنوان تأثیرات اضافی نشان داده شده است. برخی مطالعات نیز هنجارهای فرهنگی گسترده در مدرسه نظیر استقلال، مساوات طلبی و احترام به ارشدیت را به عنوان موانع تلاش معلمان برای معلم رهبری نشان داده‌اند (اسمیت، هایس، لایونس^۳، ۲۰۱۷).

معلم در نقش رهبر باید استعدادهای دانش‌آموزان را شناسایی و با آن‌ها به‌خوبی ارتباط برقرار کند و در آن‌ها انگیزه مطالعه و پژوهش را ایجاد کند. هم‌چنین، بر انجام دادن کارهای گروهی تأکید کند و به اقتضای موقعیت، تغییرات لازم را در چگونگی انجام دادن فرایند یاددهی یادگیری ایجاد کند (ایجاز و اینتزار^۴، ۲۰۱۳). گارسیا، کوپچینسکی، گلندا^۵، (۲۰۱۱) معتقد است که شخصیت و رفتار معلم در عملکرد دانش‌آموزان و موفقیت آنان نقش دارد. اثربخش بودن معلم، مرتبط با یک روش تدریس خاص نیست، بلکه مربوط به حالتی کلی است که به آن طریق معلمان در کلاس درس فعالیت می‌کنند (وستوود^۶، ۲۰۰۸/۱۳۹۱). چگونگی ارتباط و برخورد با دانش‌آموزان و نوع رفتار معلم با آن‌ها، تأثیر مستقیمی بر میزان اثرگذاری و موفقیت معلم دارد. این اثرگذاری می‌تواند در ابعاد و زمینه‌هایی مختلفی به وقوع بپیوندد که می‌توان از این زمینه‌ها به‌بهزیستی تحصیلی، سرزندگی تحصیلی و هیجان‌های تحصیلی دانش‌آموزان اشاره کرد.

با توجه به مرور پژوهش‌های گذشته و درک رابطه میان متغیرهای پژوهش و عدم وجود پژوهشی یکپارچه در این زمینه و هم‌چنین مطرح شدن رویکرد معلم رهبری به عنوان رویکردی تأثیرگذار در ارتقاء کیفیت آموزش و یادگیری، انگیزه اصلی در مطالعه پیش‌رو، پاسخ به این سؤالات است که: آیا بین معلم رهبری و مؤلفه‌های بهزیستی تحصیلی، سرزندگی تحصیلی و هیجان‌های تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه نظری استان آذربایجان شرقی همبستگی وجود دارد؟ آیا بین معلم رهبری با بهزیستی تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع متوسطه نظری استان آذربایجان شرقی رابطه وجود دارد؟ آیا بین معلم رهبری با هیجانانگیز تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع متوسطه نظری استان آذربایجان شرقی رابطه وجود دارد؟

روش پژوهش

با توجه به این که این پژوهش در صدد تعیین رابطه چند متغیری بین (معلم رهبری با سرزندگی تحصیلی، هیجانانگیز تحصیلی و بهزیستی تحصیلی در دانش‌آموزان) بود، روش تحقیق این مطالعه بر حسب هدف، بنیادی و بر حسب نحوه گردآوری داده‌ها جزء تحقیقات پیش‌بین از نوع همبستگی چند متغیری بود.

1. Owen

2. Quinn, Haggard & Ford

3. Smith, Hayes, Lyons

4. Ijaz and Intzar

5. Garcia, Kupczynski & Glenda

6. westwood

جامعه آماری مورد بررسی در این مطالعه شامل تمامی دانش آموزان مقطع متوسطه نظری دوره دوم استان آذربایجان شرقی به تعداد ۷۵۹۹۰ نفر بود که در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۷ مشغول به تحصیل می بودند. حجم نمونه آماری برآورد شده از جامعه مذکور بر اساس فرمول کوکران ۳۸۲ نفر بود که با روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای چند مرحله ای طبقه ای انتخاب شدند. بدین صورت که از بین نواحی و مناطق مختلف آموزش و پرورش استان، چند ناحیه به صورت خوشه ای از جمله نواحی آموزش و پرورش شهرستان‌های تبریز (ناحیه ۳) شبستر، مراغه، اسکو، میانه و خداآفرین انتخاب شدند. سپس از بین نواحی مذکور یک مدرسه دخترانه و یک مدرسه انتخاب و پرسشنامه های مذکور بین دانش آموزان آن مدارس توزیع و جمع آوری گردید.

ابزارهای پژوهش

برای گردآوری داده ها از ابزارهای پژوهشی ذیل استفاده گردید:

بهزیستی تحصیلی: این مقیاس توسط پیترینن، سویی و فیالتو^۱ (۲۰۱۴) تدوین شد. این پرسشنامه دارای یازده ماده است و با مقیاس لیکرت پنج درجه ای بهزیستی را می سنجد. در این مقیاس، کسب نمره بالاتر به معنی بهزیستی تحصیلی بیشتر و نمره پایین تر به منزله بهزیستی تحصیلی پایین تر است. در پژوهش مهنا و طالع پسند (۲۰۱۶) میزان پایایی برای این مقیاس ۰/۷۰ گزارش گردیده که بیانگر پایایی مطلوب این مقیاس می باشد.

هیجان های تحصیلی AEQ: این ابزار به منظور اندازه گیری هیجان های تحصیلی دانش آموزان توسط پکران و همکاران (۲۰۰۵) طراحی و ساخته شده است. این پرسشنامه از نوع خودگزارشی و مداد - کاغذی است. کدیور و همکاران (۱۳۸۸)، این پرسشنامه را در جامعه دانش آموزان دبیرستانی ایران مورد اعتباریابی قرار داده و پایایی مقیاس هیجان های مربوط به کلاس این پرسشنامه را نیز بین ۰/۷۳ تا ۰/۸۴ گزارش نموده اند که نشان دهنده این است که پرسشنامه هیجان های تحصیلی، پایایی قابل قبول و کافی دارد و ضرایب حاصل از آن با نتایج پژوهش پکران و همکاران (۲۰۰۵) قابل قیاس است. همچنین بررسی روایی این ابزار در پژوهش کدیور و همکاران (۱۳۸۸) نشان می دهد این پرسشنامه از میزان روایی مناسبی برخوردار است. در این پژوهش با توجه به اهداف مورد نظر زیر مقیاس های مربوط به هیجانات کلاس شامل لذت از کلاس (۵ سوال)، غرور (۵ سوال)، خشم (۴ سوال)، اضطراب (۵ سوال)، ناامیدی (۴ سوال)، شرم (۸ سوال) و خستگی (۱۱ سوال)، مورد استفاده قرار گرفت. در این پرسشنامه دانش آموزان تجربیات هیجانی خود را در یک مقیاس لیکرتی ۵ درجه ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) درجه بندی می کنند.

سرزندگی تحصیلی: این پرسشنامه توسط مارتین و مارش^۲ (۲۰۰۶) در چهار گویه طراحی شده و توسط دهقانی زاده و حسین چاری (۱۳۹۱) به نه گویه توسعه داده شده است. پاسخ ها در آن بر روی مقیاس ۵ درجه ای از نوع لیکرت از یک (کاملاً مخالف) تا پنج (کاملاً موافق) محاسبه می شوند. برای اجرای مقدماتی و رفع نقص ها این گویه ها بر روی گروهی از دانش آموزان دبیرستانی شهر مهریز اجرا شد و مورد بازنویسی قرار گرفت و نهایتاً ۹ گویه به مرحله نهایی رسیدند. این مقیاس از جنبه های همسانی درونی و بازآزمایی پایا می باشد (آلفای کرونباخ ۰/۸۰ و بازآزمایی ۰/۶۷). نتایج حاصل از بررسی همسانی درونی نشان داد که ضرایب آلفای کرونباخ به دست آمده با حذف یک گویه برابر با ۰/۸۰ و ضریب بازآزمایی برابر ۰/۷۳ بود. همچنین دامنه همبستگی گویه ها با نمره کل بین ۰/۵۱ تا ۰/۶۸ می باشد (دهقانی زاده و حسین چاری، ۱۳۹۱).

^۱. Pietarinen, Soini, Pyhältö

^۲. Martin & Marsh

معلم رهبری: این پرسشنامه توسط هویدا، داورپناه و رضاییان (۱۳۹۶) در قالب ۴۳ گویه برای سنجش معلم رهبری در ۸ بعد: «دانش و توانایی»، «چشم انداز توسعه ای»، «اخلاق»، «تقویت مسئولیت پذیری در دانش آموزان»، «نفوذ»، «همکاری»، «ایجاد محیط مثبت» و «قدردانی» طراحی گردیده است. برای بررسی روایی محتوایی ابزار به منظور اعتبار سنجی آن، نمونه ای به تعداد ۲۵۲ نفر با روش نمونه گیری طبقه ای متناسب با حجم انتخاب و به پرسشنامه پستخ دادند. روایی واگرا با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی بررسی شد و یافته ها نشان داد که ۸ عامل جمعاً ۶۰ درصد واریانس آزمون را تبیین کرد و متممی گویه ها به جز ۴ گویه در ارتباط با عامل مربوط به خود دارای بار عاملی قابل قبول بوده و در نهایت ۳۹ گویه مورد تایید قرار گرفت. روایی سازه ابزار نیز از طریق تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول و دوم بررسی گردید و نتایج نشان داد که تمامی ابعاد پرسشنامه دارای ضریب همبستگی معنی داری می باشند و از بار عاملی قابل قبولی با معلم رهبری برخوردار هستند. برای بررسی پایایی نیز نتایج ضریب آلفای کرونباخ نشان داد کل مقیاس معلم رهبری و تمامی ابعاد آن بیشتر از ۰/۷۰ می باشد که نشان دهنده مطلوب بودن پایایی پرسشنامه طراحی شده می باشد (هویدا، داورپناه و رضاییان، ۱۳۹۶). پرسشنامه مذکور با توجه به اینکه برای پاسخگویی توسط معلمان طراحی شده بود تغییراتی در آن جهت استفاده توسط دانش آموزان برای سنجیدن ویژگی معلم رهبری معلمان ایجاد شد.

برای بررسی میزان پایایی پرسشنامه های مذکور از آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و جذر AVE و برای بررسی روایی آن ها از دو معیار روایی همگرا و واگرا از روش حداقل مربعات جزئی استفاده شد. با نگاهی به خروجی جدول (۱) و بالاتر بودن آماره های شاخص هایی پایایی از ۹۴ درصد می توان نتیجه گرفت که مدل، پایایی مناسب دارد. برای بررسی روایی، چون مقادیر قطر اصلی ماتریس (جذر ضرایب AVE هر سازه) در جدول (۲) از مقادیر پایین (ضرایب همبستگی بین هر سازه با سازه های دیگر) بیشتر بوده است، نشان دهنده قابل قبول بودن روایی واگرایی پرسشنامه ها می باشد.

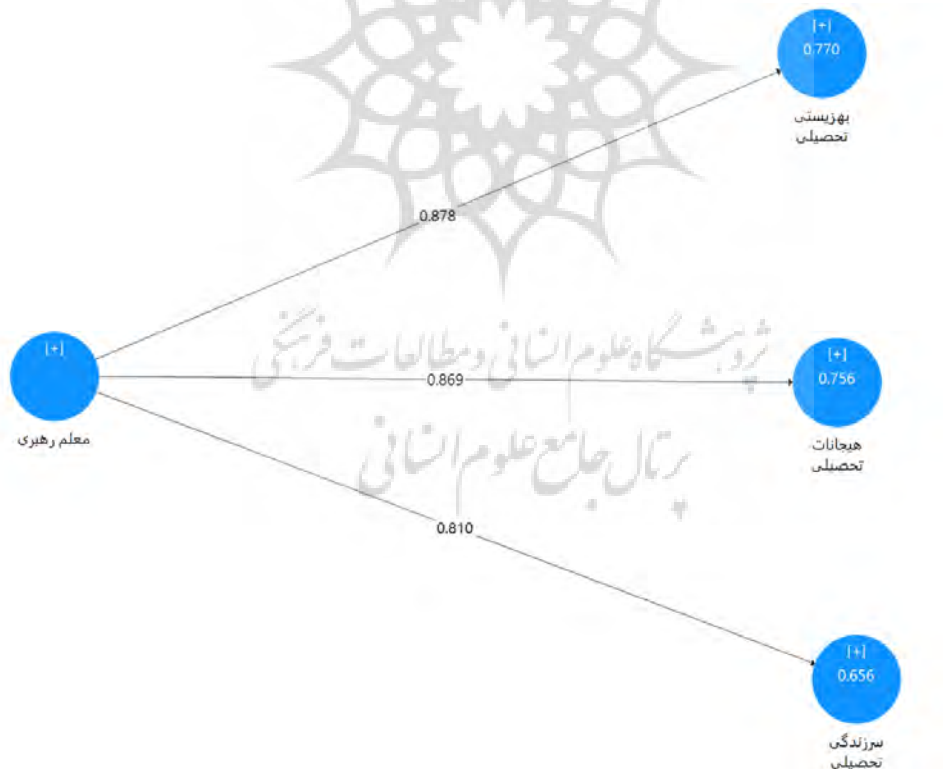
جدول (۱): پایایی و نتایج AVE ابزار اندازه گیری پژوهش

متغیرها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی (CR)	AVE
بهبزبستی تحصیلی	0.951	0.957	0.672
سرزندگی تحصیلی	0.944	0.953	0.719
معلم رهبری	0.982	0.983	0.592
هیجانات تحصیلی	0.980	0.981	0.608

جدول (۲): ماتریس مقایسه جذر AVE و ضرایب همبستگی شاخص‌ها (روایی واگرا)

شاخص‌ها	بهزیستی تحصیلی	سرزندگی تحصیلی	معلم رهبری	هیجانان تحصیلی
بهزیستی تحصیلی	0.820			
سرزندگی تحصیلی	0.753	0.848		
معلم رهبری	0.778	0.810	0.769	
هیجانان تحصیلی	0.696	0.787	0.669	0.780

جهت آزمون آماری سؤال یک تحقیق با توجه به این که مطالعه حاضر دارای سه متغیر وابسته (ملاک) و یک متغیر مستقل (پیش بین) می باشد و نظر به این که نرم افزار spss امکان انجام این تحلیل را (بررسی تغییرات همزمان) فراهم نمی سازد از مدل معادلات ساختاری تحت نرم افزار Smart pls3.2.8 بهره گرفته شده است و نیز برای آزمون بقیه سوالات از تحلیل رگرسیون چندگانه تحت نرم افزار spss.v.25 استفاده شده است.

شکل ۱: مدل اندازه گیری

آزمون الگوی ساختاری

پس از تعیین مدل‌های اندازه‌گیری به منظور ارزیابی مدل مفهومی تحقیق و همچنین اطمینان یافتن از وجود یا عدم وجود رابطه علی میان متغیرهای تحقیق و بررسی تناسب داده‌های مشاهده شده با مدل مفهومی تحقیق، فرضیات تحقیق با استفاده از مدل معادلات ساختاری نیز آزمون شدند. نتایج آزمون فرضیات پژوهش در شکل ۲ منعکس شده‌اند. در شکل ۲ مدل آزمون شده پژوهش نشان داده شده است. با توجه به این شکل ضریب تأثیر متغیر معلم رهبری بر بهزیستی تحصیلی، هیجانانگیز تحصیلی و سرزندگی تحصیلی معنی‌دار می‌باشد.

در شکل ۱، عدد داخل دایره، واریانس تبیین شده بهزیستی تحصیلی، هیجانانگیز تحصیلی و سرزندگی تحصیلی است که به ترتیب برابر با ۰/۷۷۰ و ۰/۷۵۶ و ۰/۶۵۶ می‌باشد. بر این اساس واریانس تبیین شده متغیرهای بهزیستی تحصیلی، هیجانانگیز تحصیلی و سرزندگی تحصیلی توسط متغیر معلم رهبری به ترتیب برابر با ۰/۷۷٪، ۰/۷۵٪ و ۰/۶۵٪ می‌باشد.

برازش مدل کلی

برای بررسی کیفیت یا اعتبار مدل از شاخص بررسی اعتبار اشتراک^۱ استفاده شده است. شاخص اعتبار اشتراک، کیفیت مدل اندازه‌گیری هر بلوک را می‌سنجد و شاخص اعتبار افزونگی^۲، کیفیت مدل ساختاری را مورد بررسی قرار می‌دهد. مقادیر مثبت این شاخص، نشانگر کیفیت مناسب و قابل قبول مدل اندازه‌گیری و ساختاری می‌باشد.

جدول (۳): اندازه‌گیری شاخص اشتراک

متغیرها	اعتبار اشتراک	اعتبار افزونگی
بهزیستی تحصیلی	0.572	0.479
سرزندگی تحصیلی	0.603	0.432
معلم رهبری	0.534	-
هیجانانگیز تحصیلی	0.548	0.423

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود مثبت بودن مقادیر اعتبار اشتراک و اعتبار افزونگی برای تمامی متغیرها در پژوهش حاضر نشانگر کیفیت مناسب و قابل قبول مدل اندازه‌گیری و ساختاری می‌باشد.

یافته‌های پژوهش

برای بررسی اثرات بین متغیرهای مستقل و وابسته و تایید کل مدل از روش بوت استرپ^۳ با استفاده از نرم افزار SMART PLS استفاده شده است. جداول زیر ضرایب معناداری و نتایج فرضیه‌های مطرح شده را به طور خلاصه نشان می‌دهند. عدد معنی

¹. CV-Communality

². CV-Redundancy

³. Bootstrapping

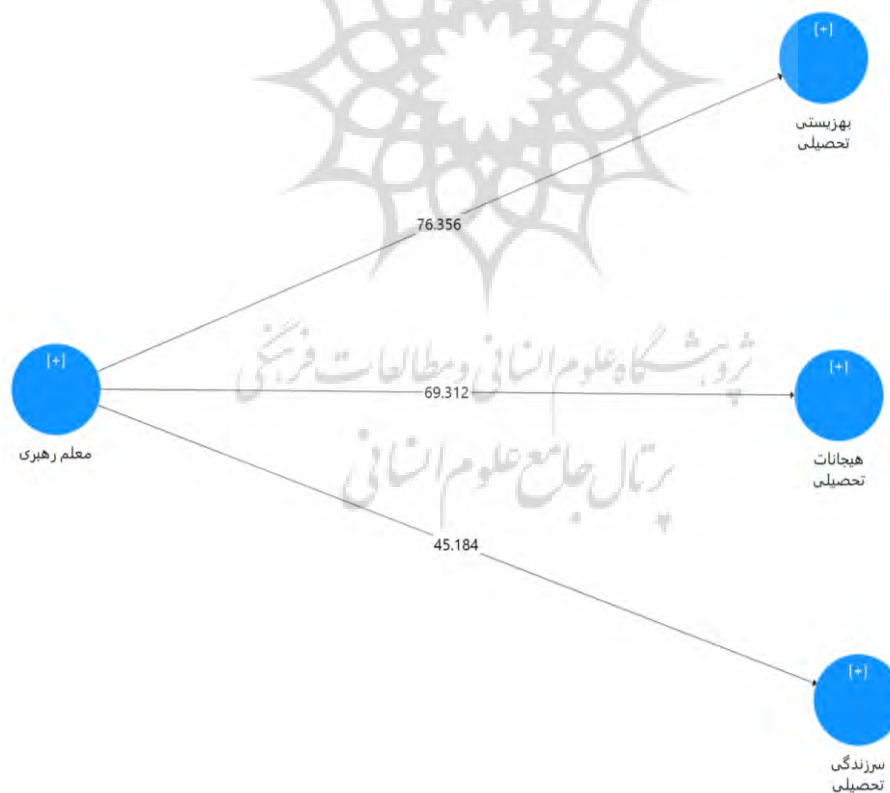
داری مسیر مابین کلیه متغیرها، بزرگتر از ۱/۹۶ می باشد، این مطلب حاکی از معنی دار بودن تأثیر مستقیم معلم رهبری بر بهزیستی تحصیلی، هیجانات تحصیلی و سرزندگی تحصیلی می باشد. این نتیجه در شکل شماره (۲) منعکس شده است. با توجه به این شکل ضریب تأثیر متغیر معلم رهبری بر بهزیستی تحصیلی، هیجانات تحصیلی و سرزندگی تحصیلی معنی دار می باشد.

جدول (۴): بررسی معناداری ضرایب تاثیر برآورده شده مدل تحقیق

رابطه مورد بررسی	ضریب تأثیر برآورد شده	T Value	سطح معناداری	نتیجه
معلم رهبری -> بهزیستی تحصیلی	۰/۸۷۸	۷۶/۳۵۶	۰/۰۰۰۱	تأیید
معلم رهبری -> سرزندگی تحصیلی	۰/۸۱۱	۴۵/۱۸۴	۰/۰۰۰۱	تأیید
معلم رهبری -> هیجانات تحصیلی	۰/۸۷۰	۶۹/۳۱۲	۰/۰۰۰۱	تأیید

بر این اساس معادله رگرسیونی به شرح ذیل خواهد بود:

$$\text{معلم رهبری} = 0.878(\text{بهزیستی تحصیلی}) + 0.811(\text{سرزندگی تحصیلی}) + 0.870(\text{هیجانات تحصیلی})$$

شکل (۲): مدل ساختاری

برای پاسخ به این سؤال که آیا بین مؤلفه‌های معلم رهبری با بهزیستی تحصیلی رابطه وجود دارد؟ نتایج در زیر آورده شده است:

جدول (۵): ضرایب رگرسیونی بهزیستی تحصیلی براساس مؤلفه‌های معلم رهبری

متغیر ملاک: بهزیستی تحصیلی

متغیرهای پیش بین	ضریب همبستگی R	ضریب تعیین (R Square)	ضریب بتا	مقدار ثابت	سطح معنی داری	دوربین واتسون
دانش و توانایی		.204			.000	
چشم انداز توسعه ای		.124			.012	
اخلاق		.199			.000	
مسئولیت پذیری	.914	.835	-.270	.231	.000	1.891
نفوذ		.127			.003	
همکاری		-.204			.000	
محیط مثبت		.276			.000	
قدردانی		.498			.000	

نتایج به دست آمده از رگرسیون خطی چندگانه به استناد سطوح معناداری در جدول فوق حاکی از این است که از میان کل متغیرهای موجود در این تحقیق (مؤلفه‌های معلم رهبری)، تمام متغیرهای پیش بین (دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی، همکاری و اخلاق) با متغیر ملاک یعنی بهزیستی تحصیلی رابطه معنی داری از لحاظ آماری دارند. نظر به قرار گرفتن آماره دوربین واتسون (1.891) در دامنه ۱/۵ و ۲/۵، فرض استقلال باقیمانده ها محقق گشته و ضمناً می توان ادعا نمود که مدل از کفایت لازم برخوردار است.

ضریب همبستگی چندگانه R بین متغیرهای پیش بین (دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی، همکاری و اخلاق) و متغیر ملاک یعنی بهزیستی تحصیلی، (۰/۹۱) بوده و ضریب تعیین R^2 (۰/۸۴) به دست آمده است و این بدین معنی است که ۸۴ درصد تغییرات، بهزیستی تحصیلی وابسته به تغییرات متغیرهای پیش بین (دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی، همکاری و اخلاق) است. بر این اساس معادله رگرسیونی به شرح ذیل خواهد بود:

$$= \text{بهزیستی تحصیلی} + 0.204 + 0.231(\text{دانش و توانایی}) + 0.124(\text{چشم انداز توسعه ای}) + 0.199(\text{اخلاق})$$

270. +مسئولیت پذیری) (۲۷.1+)(نفوذ) 204. + همکاری 276. + محیط مثبت) 498. + (قدردانی)

برای بررسی رابطه بین مؤلفه های معلم رهبری با هیجانات تحصیلی نتایج در زیر آورده شده است:

جدول (۶): ضرایب رگرسیونی هیجانات تحصیلی براساس مؤلفه های معلم رهبری

متغیرهای پیش بین	ضریب همبستگی R	ضریب تعیین (R Square)	ضریب بتا	مقدار ثابت	سطح معنی داری	دوربین واتسون
دانش و توانایی		.235			.000	
چشم انداز توسعه‌ای		.234			.000	
اخلاق		-.056			.181	
مسئولیت پذیری	.854	.730	-.107	.999	.031	1.939
نفوذ		.101			.015	
همکاری		-.082			.122	
محیط مثبت		.146			.011	
قدردانی		.224			.000	

نتایج به دست آمده از رگرسیون خطی چندگانه به استناد سطوح معناداری در جدول فوق حاکی از این است که از میان کل متغیرهای موجود در این تحقیق (مؤلفه های معلم رهبری)، ۶ متغیر پیش بین (دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی) با متغیر ملاک یعنی هیجانات تحصیلی رابطه معنی داری از لحاظ آماری دارند و ۲ متغیر دیگر به دلیل نداشتن رابطه معنی دار با متغیر وابسته حذف شده اند. این متغیرها شامل همکاری و اخلاق می باشند. نظر به قرار گرفتن آماره دوربین واتسون (1.939) در دامنه ۱/۵ و ۲/۵، فرض استقلال باقیمانده ها محقق گشته و ضمناً به استناد مفروضات ذیل می توان ادعا نمود که مدل از کفایت لازم برخوردار است.

ضریب همبستگی چندگانه R بین متغیرهای پیش بین (دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی) و متغیر ملاک یعنی هیجانات تحصیلی، (۰/۸۵) بوده و ضریب تعیین R^2 (۰/۷۳) به دست آمده است و این بدین معنی است که ۷۳ درصد تغییرات، هیجانات تحصیلی وابسته به تغییرات متغیرهای پیش بین (دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی) است. بر این اساس معادله رگرسیونی به شرح ذیل خواهد بود:

$$\text{چشم انداز توسعه ای} + 234 + (\text{دانش و توانایی}) + 235 + 999 = \text{هیجانات تحصیلی}$$

$$+ 224 (\text{قدردانی}) + 146 + (\text{نفوذ}) + 101 + (\text{مسئولیت پذیری}) + 107$$

نتایج بررسی رابطه بین مؤلفه‌های معلم رهبری با سرزندگی تحصیلی در زیر آورده شده است:

جدول (۷): ضرایب رگرسیونی سرزندگی تحصیلی براساس مؤلفه‌های معلم رهبری

متغیر ملاک: سرزندگی تحصیلی

متغیرهای پیش بین	ضریب همبستگی	ضریب تعیین (R Square)	ضریب بتا	مقدار ثابت	سطح معنی داری	دوربین واتسون
دانش و توانایی			.038		.536	
چشم انداز توسعه ای			.011		.874	
اخلاق			-.089		.137	
مسئولیت پذیری	.841	.707	.120	.307	.090	1.878
نفوذ			.200		.001	
همکاری			.144		.056	
محیط مثبت			.025		.764	
قدردانی			.415		.000	

نتایج به دست آمده از رگرسیون خطی چندگانه به استناد سطوح معناداری در جدول فوق حاکی از این است که از میان کل متغیرهای موجود در این تحقیق (مؤلفه‌های معلم رهبری)، ۲ متغیر پیش بین (نفوذ و قدردانی) با متغیر ملاک یعنی سرزندگی تحصیلی رابطه معنی داری از لحاظ آماری دارند و ۶ متغیر دیگر به دلیل نداشتن رابطه معنی دار با متغیر وابسته حذف شده اند. این متغیرها شامل (دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، محیط مثبت، همکاری و اخلاق) می باشند. نظر به قرار گرفتن آماره دوربین واتسون (۱/۱۸۷۸) در دامنه ۱/۵ و ۲/۵، فرض استقلال باقیمانده ها محقق گشته و ضمناً به استناد مفروضات ذیل می توان ادعا نمود که مدل از کفایت لازم برخوردار است.

ضریب همبستگی چندگانه R بین متغیرهای پیش بین (دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی) و متغیر ملاک یعنی هیجانانگیز تحصیلی، (۰/۸۴) بوده و ضریب تعیین R^2 (۰/۷۱) به دست آمده است و این بدین معنی است که ۷۱ درصد تغییرات، سرزندگی تحصیلی وابسته به تغییرات متغیرهای پیش بین (نفوذ و قدردانی) است. بر این اساس معادله رگرسیونی به شرح ذیل خواهد بود:

$$\text{قدردانی} + 0.415(\text{قدردانی}) + 0.200(\text{نفوذ}) + 0.307 = 0 \text{ سرزندگی تحصیلی}$$

بحث و نتیجه گیری

هدف از انجام این پژوهش تعیین رابطه معلم رهبری با سرزندگی تحصیلی، هیجانانگیز تحصیلی و بهزیستی تحصیلی در دانش آموزان بوده است. یافته های تحقیق حاکی از معنی دار بودن تأثیر مستقیم معلم رهبری بر بهزیستی تحصیلی، هیجانانگیز تحصیلی و سرزندگی تحصیلی می باشد. این نتایج با نتایج پژوهش سلیمان نژاد (۱۳۹۳) که بین سبک رفتار رهبری رابطه مدار معلم و خلاقیت دانش آموزان رابطه مثبت را گزارش کرده است همخوان و همسو است. با توجه به این که یکی از مؤلفه ها و شاخص های معلم رهبری برقراری ارتباط و تعامل سازنده بین معلمان و سایر کارکنان مدرسه و دانش آموزان است، همخوانی بین نتایج پژوهش سلیمان نژاد (۱۳۹۳) و پژوهش حاضر که ارتباط معنی داری بین معلم رهبری و بهزیستی تحصیلی، هیجانانگیز تحصیلی و سرزندگی تحصیلی نشان می دهد برقراری ارتباط بین معلمان و دانش آموزان نتایج مثبت زیادی دارد که افزایش خلاقیت، هیجانانگیز مثبت تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان از جمله این نتایج است.

از میان کل متغیرهای موجود در این تحقیق (مؤلفه های معلم رهبری)، تمام متغیرهای پیش بین (دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی، همکاری و اخلاق) با متغیر ملاک یعنی بهزیستی تحصیلی رابطه معنی داری از لحاظ آماری دارند. نتایج بدست آمده از این پژوهش با نتایج یافته های پژوهش مهنا و طالع پسند (۲۰۱۶)، که حمایت های محیطی را عامل افزایش بهزیستی تحصیلی دانشجویان و همچنین بهزیستی تحصیلی دانشجویان را باعث افزایش درگیری تحصیلی آنها گزارش کرده اند همسو است. همچنین نتایج بدست آمده از این پژوهش با نتایج پژوهش رستگار، صیف و مالکی (۱۳۹۷) که نشان داده در صورتی که به فراگیران فرصت بیشتری داده شود تا در امورات تحصیلی و مدیریت کلاس از علائق شخصی خود استفاده کنند و با استاد و همکلاسی های خود تعامل بیشتری داشته باشند و نیز با افزایش توانمندی های تحصیلی در آنها، بهزیستی تحصیلی در آنها افزایش می یابد همسو و همخوان است. در نظر گرفتن توانایی های دانش آموزان و واگذاری برخی اختیارات و مسئولیت ها به آن ها باعث افزایش انگیزه دانش آموزان در مسیر یادگیری و همچنین احساس بهزیستی تحصیلی آن ها می شود که این امر در نتایج پژوهش های متعدد از جمله پژوهش حاضر تایید گردید.

از میان کل متغیرهای موجود در این تحقیق (مؤلفه های معلم رهبری)، ۶ متغیر پیش بین (دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، نفوذ، محیط مثبت و قدردانی) با متغیر ملاک یعنی هیجانانگیز تحصیلی رابطه معنی داری از لحاظ آماری دارند و ۲ متغیر دیگر به دلیل نداشتن رابطه معنی دار با متغیر وابسته حذف شده اند. این متغیرها شامل همکاری و اخلاق می باشند. این نتایج با یافته های پژوهش یاراحمدی و همکاران (۱۳۹۷) که اجرای برنامه آموزشی سرزندگی تحصیلی را یکی از عوامل افزایش عملکرد تحصیلی، اشتیاق تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان گزارش کرده اند و همچنین یافته های پژوهش فولادی، کجیاف و قمرانی (۱۳۹۷) که نشان داده اند آموزش سرزندگی تحصیلی تأثیر مثبتی بر موفقیت تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان دختر دارد همسو و همخوان است. کیفیت هر رویکردی در سازمان مدرسه بر اساس خروجی نهائی آن یعنی موفقیت تحصیلی دآوری می شود و هر رویکردی سعی دارد تأثیر مثبتی بر افزایش موفقیت تحصیلی دانش آموزان بگذارد. هدف معلم رهبری نیز در نهایت افزایش عملکرد تحصیلی و موفقیت دانش آموزان در یادگیری و کسب موفقیت در تحصیلشان است. با توجه به تأثیر متقابل مؤلفه های معلم رهبری، هیجانانگیز تحصیلی و سرزندگی تحصیلی و نتایج پژوهش های گذشته و پژوهش حاضر می توان نتیجه گرفت که همه این مؤلفه ها اگر به روش مطلوب اجرا گردند در افزایش انگیزه تحصیلی و موفقیت تحصیلی دانش آموزان موثر خواهند شد.

از میان کل متغیرهای موجود در این تحقیق (مؤلفه های معلم رهبری)، ۲ متغیر پیش بین (نفوذ و قدردانی) با متغیر ملاک یعنی سرزندگی تحصیلی رابطه معنی داری از لحاظ آماری دارند و ۶ متغیر دیگر به دلیل نداشتن رابطه معنی دار با متغیر وابسته حذف شده اند. این متغیرها شامل (دانش و توانایی، چشم انداز توسعه ای، مسئولیت پذیری، محیط مثبت، همکاری و اخلاق) می باشند. این نتایج بدست آمده با نتایج پژوهش های عظیمی و همکاران (۲۰۱۷) و همچنین پژوهش بکر و همکاران (۲۰۰۸) که در پژوهش های خود نقش اشتیاق تحصیلی را در پیش بینی سرزندگی تحصیلی دانشجویان تایید کرده اند همسو است. و با نتایج پژوهش عباسی و

همکاران (۲۰۱۶) که نقش سرزندگی تحصیلی را در پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی رد کرده اند ناهمسو است. با توجه به اینکه علاقه و اشتیاق تحصیلی در طول دوره تحصیلی و به مرور زمان به وجود می‌آید، عدم همخوانی نتایج این پژوهش با پژوهش عباسی و همکاران (۲۰۱۶) قابل توجیه است. جامعه آماری این پژوهش دانش‌آموزان دوره متوسطه بودند که در طی یک، دو یا سه سال گذشته بر اساس علاقه قلبی خود انتخاب رشته کرده و بر اساس تصورات و آرزوهای خود در حال تحصیل بودند اما جامعه آماری پژوهش عباسی و همکاران (۲۰۱۶) دانشجویان رشته پرستاری بودند که شاید با هدف پذیرش در رشته‌های پزشکی در رشته علوم تجربی تحصیل کرده اما نهایتاً در اولویت‌های پایین خود در رشته پرستاری پذیرش شده اند و علاقه و اشتیاق تحصیلی آن‌ها به همین دلیل در سطح پایین است.

با توجه به نتایج بدست آمده از این پژوهش و پژوهش‌های هم‌راستا با آن به نظر می‌رسد در شرایط فعلی نظام آموزشی، معلمان دارای توان بالقوه مناسبی برای افزایش ظرفیت و نیز اصلاح برخی مشکلات دانش‌آموزان و به تبع آن افزایش کیفیت زندگی تحصیلی و شخصی آن‌ها هستند. همچنان که پژوهش حاضر نشان داد معلم رهبری یکی از مؤلفه‌هایی است که در صورتی که توسط معلمان رعایت شود می‌تواند به نتایج بسیار مثبتی منجر شود. به بیان دیگر معلم رهبری در وضعیت فعلی نظام آموزش کشور ما برای انجام برخی اصلاحات و پاسخگویی مدارس، حیاتی و ضروری است. در واقع رهبران جدید برنامه درسی، همان معلمان رهبر هستند که رسالت آن‌ها ایجاد جوامع یادگیری حرفه‌ای در مدرسه است؛ چرا که معلم رهبران از یک طرف در محیط‌های آموزشی خود به طور مداوم با همکاران خود مشارکت کرده و سعی در شناسایی و برطرف کردن مسائل و مشکلات دانش‌آموزان و سازمان مدرسه هستند و از طرف دیگر با این سبک خاص مدیریت و اداره کلاس درس، باعث بهبود و ارتقاء کیفیت زندگی تحصیلی و شخصی دانش‌آموزان و بهبود شاخص‌هایی همچون بهزیستی تحصیلی، سرزندگی تحصیلی و هیجان‌های تحصیلی دانش‌آموزان می‌شوند. بنابراین متولیان و برنامه‌ریزان نظام آموزشی کشور باید شرایطی فراهم نمایند که هم معلمان تازه کاری که برای ورود به نظام آموزشی و تدریس آماده می‌شوند، و هم معلمان شاغل که فاقد آموزش‌هایی در این زمینه هستند، آموزش‌های لازم را در این زمینه تجربه نمایند و هم ساختار نظام آموزشی کشور به سمتی پیش برود که با تسهیل شرایط مدارس، زمینه را برای اجرای معلم رهبری فراهم نماید.

منابع

- دهقانی زاده، محمد حسین و حسین چاری، مسعود (۱۳۹۱). سرزندگی تحصیلی و ادراک از الگوی ارتباطی خانواده، نقش واسطه‌ای خودکارآمدی. *مجله مطالعات آموزش و یادگیری*، ۴ (۲): ۴۷-۲۱.
- رستگار، احمد، صیف، محمد حسن و مالکی، راحله (۱۳۹۷). مدل علی روابط سبک‌های مدیریت کلاس با بهزیستی تحصیلی با توجه به نقش واسطه‌ای سرمایه‌های روان‌شناختی. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۵ (۱۸): ۳۸-۲۵.
- سرجیوانی، توماس و استارات، رابرت (۲۰۰۷). *باز تعریف نظارت آموزشی*. ترجمه رضا هویدا، علی سیادت و حمید رحیمی (۱۳۹۳). اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان.
- سلیمان نژاد، اکبر. (۱۳۹۳). رابطه سبک رفتار رهبری معلم با خلاقیت دانش‌آموزان مدارس راهنمایی. *نشریه تفکر و کودک، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، ۵ (۲): ۷۶-۵۹.
- فولادی، اسما، کجیاف، محمد باقر و قمرانی، امیر (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش سرزندگی تحصیلی بر موفقیت تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان دختر. *نشریه علمی و پژوهشی آموزش و ارزشیابی*، ۱۱ (۴۲): ۵۳-۳۷.
- کدیور، پروین؛ فرزند، ولی اله؛ کاوسیان، جواد؛ نیکدل، فریبرز (۱۳۸۸). *رواسازی پرسشنامه هیجان‌های تحصیلی پکران*. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۸ (۳۲): ۳۸-۷.
- وستوود، پیتر (۲۰۰۸). آنچه معلمان در مورد روش‌های تدریس باید بدانند. ترجمه مظفری پور، روح‌الله و شیعی، سمانه (۱۳۹۱). تهران: انتشارات پاژینه.

هویدا، رضا، داورپناه، سید هدایت الله و رضاییان، حامد (۱۳۹۶). معلم رهبری و مقیاس سنجش آن در مدارس، *دوفصلنامه علمی پژوهشی مدیریت مدرسه*، ۵ (۲): ۲۳۶-۲۱۷.

یاراحمدی، یحیی، ابراهیمی بخت، حبیب اله، اسدزاده، حسن و احمدیان، حمزه (۱۳۹۷). اثربخشی برنامه آموزشی سرزندگی تحصیلی بر عملکرد تحصیلی، اشتیاق تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان. *فصلنامه علمی پژوهشی تدریس پژوهی*، ۶ (۲): ۱۸۲-۱۶۳.

یاسمی نژاد، پریسا؛ طاهری، مرضیه؛ گل محمدیان، محسن؛ احدی، حسن (۱۳۹۲). رابطه خودتنظیمی با انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر تهران. *پژوهش‌های آموزش و یادگیری (دانش‌ر رفتار)*، ۲ (۳): ۳۳۸-۳۲۵.

Abbasi M., Ayadi N., Shafiee, H. (۲۰۱۶). Role of Social Well-Being and Academic Vitality in Predicting the Academic Motivation in Nursing Students. *Education Strategy Medical Sciences*. (6) 8: 49-54. [in Persian].

Akbari Booreng, M. and Rahimi Booreng. (۲۰۱۶). Explanation of academic vitality and motivation of students based on their perception of the learning environment in Birjand University of Medical Sciences. *Iranian Journal of Medical Education*, ۲۲۲-۲۳۱, [in Persian].

Al-Karasneh, S. M. & Jubran Saleh, A. M. (۲۰۱۰). Islamic prespective of creativity: A model for teachers of social studies as leaders. *Procedia Social and behavioral Sciences*, ۲ (2): 412-426.

Argent, J. L. (۲۰۱۲). An analysis of the impact of a teacher leadership program on the perception of leadership skills. East Carolina University.

Artino Jr AR, Holmboe ES, Durning S J. (2012). Control value theory: Using achievement emotions to improve understanding of motivation, learning, and performance in medical education: AMEE Guide No. ۶۴. *Medical teacher*, (3) 64: 148-160.

Azimi, D., Ghadimi, S., Khazan, K. and Dargahi, S. (۲۰۱۷). The Role of Psychological Capitals and academic motivation in academic vitality and decisional procrastination in nursing students. *Journal of Educational Development*, 3: ۱۵۳-۱۴۳].

Bakker, A. B. and Demerouti, E. (۲۰۰۸). Towards a model of work engagement. *Career Development International*, (3) 13: 202-222.

Baker, J. A., Clark, T. P., Maier, K. S and Viger, W. (۲۰۰۸). The differential influence of instructional context on the academic engagement of students with behavior problems. *Teaching and Teacher Education*, (7) 24: 1876-1883.

Belfi, B., Goos, M., Fraine, B. D., and Damme, J. V. (2012). The effect of class composition by gender and ability on secondary school students school wellbeing and academic self-concept: A literature review, *Journal Educational Research Review*, 7(1): 62- 74.

Cheng, A. Y., Szeto, E. (۲۰۱۶). Teacher leadership development and principal facilitation: Novice teachers' perspectives. *Teaching and Teacher Education*. (vols. (11) 58, pp. 140-148).

Cocorada E. (2016). Achievement emotions and performance among university students. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov Series VII: Social Sciences Law*, (2) 9: 28 -119).

Diner, E., Oishi, S., and Lucasc, RE. (2003). Personality, culture and subjective well- being: Emotional and cognitive Evaluations of life, *Annual Review of psychology. Journal Psychology*, 4: 403- 425.

Engels, N., Aelterman, A., Vanpetegem, K., and Schepens, A. (2004). Factors which influence the well- being of pupils in Flemish secondary school. *Journal Educational studies*, 30(29): 127- 43.

Eslami, M., Dortaj, F., Sadipour, E. and Delavar, A. (۲۰۱۷). The causal modeling of academic engagement based on personal and social resources among undergraduate students at Amir Kabir University in Tehran. *Journal of Counseling and psychotherapy*, (7) 28: 133 -161).

Fooladi, A., Kajbaf, M., B., Ghamarani, A. (۲۰۱۶). Effectiveness of Academic Buoyancy Training on Academic Meaning and Academic Performance of Third Grade Girl Students at the First Period of High School in Mashhad City. *Research in School and Virtual Learning*, (3) 15: 93 -103. [in Persian].

Garcia, P., Kupczynski, p., & Glenda, H. (۲۰۱۱). Impact of teacher personality styles on academic excellence of secondary student. *National Forum of Teacher Education Journal*, (21) 33: 1 - 8).

Gläser-Zikuda M, Stuchlíková I, Janík T. (2013). Emotional aspects of learning and teaching: reviewing the field-discussing the issues. *Orbis Scholae*, (2) 7: 7 -22).

Ijaz, A. T and H. B Intzar. (۲۰۱۳). Leadership styles and Practices and their Impact on school administration: A case of primary schools from Punjab, Pakistan', *Life science Journal*, ۱۰ (9) 10: 97 -112).

Ismail NM. (2015). EFL Saudi students' class emotions and their contributions to their English achievement at Taif University. *International Journal of Psychological Studies*, (4) 7: 7 -19).

Katzenmeyer, M. & Moller, G. (۲۰۰۱). *Awakening the Sleeping Giant. Helping Teachers Develop as Leaders*, Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

- Kohoulat N, Hayat AA, Dehghani Mr, Kojuri J, Amini M. (2017). Medical students' academic emotions: the role of perceived learning environment. *Journal of advances in medical education professionalism*, (2) 5: 78 -83).
- Martin, A. J. and Liem, GAD. (۲۰۱۰). Academic personal bests (PBs), engagement, and achievement: A cross-lagged panel analysis. *Learn Individ Differ*, (3) 20: 265 -270).
- Sarah, M., Paul, C., Lisa, K. (۲۰۱۳). Well-being, Academic buoyancy and educational achievement in primary school student. *International Journal of Educational Research*, 62: 239 -248.
- Martin, A. J., & Marsh, H. W. (2006). Academic buoyancy and its psychological and educational correlates: A construct validity approach. *Psychology in the Schools*, (3) 43: 267 -282.
- Martin, A. J., Marsh, H. W. (۲۰۰۸). Academic buoyancy: Towards an understanding of students' everyday academic resilience. *JSP*, 46: 53 -83.
- Meera, K. and Dustin, N. (2013). Self-efficacy and academic achievement: Why do implicit beliefs, goals, and effort regulation matter? *Learning and Individual Differences*, 25:67-72.
- Mohanna S, Talepasand S. (2016). The Relationship between Environmental Supports and Emotional Self awareness with Academic Engagment: the Mediating role of Educational Well-being). *Iranian Journal of Medical Education*, 16: 31 -42).
- Ngang, T. K. (۲۰۱۲). A comparative study on teacher leadership in special education classroom between China and Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*,13:132 -532.
- Neumerski, C. M. (۲۰۱۳). Rethinking instructional leadership, a review: What do we know about principal, teacher, and coach instructional leadership, and where should we go from here?. *Educational administration quarterly*, (2) 49: 310 -347).
- Owen, H. (۲۰۰۷). *Creating leaders in the classroom. How teachers can develop a new generation of leaders*. New York: Routledge Taylor & Francis.
- Pekrun, R. (۲۰۰۶). The control-value theory of achievement emotions: Assumptions, corollaries, and implications for educational research and practice. *Educational Psychology Review*, 18: 315 -341.
- Pekrun, R., Elliot, A. J., Maier, M. A. (۲۰۰۶). Achievement goals and discrete achievement emotions: A theoretical model and prospective test. *Journal of Educational Psychology*,(3) 98: 583 -597.
- Pekrun R, Hall NC, Goetz T, Perry RP. (2014). Boredom and academic achievement: Testing a model of reciprocal causation. *Journal of Educational Psychology*, (vols. (3) 106, p. 696).
- Pietarinen J, Soini T, Pyhältö K. (2014). Students' emotional and cognitive engagement as the determinants of well-being and achievement in school. *Int J Educ Res*, 67: 40 -51.
- Quin, C. L., Haggard, C. S., Ford, B.A. (۲۰۰۶). Preparing new teachers for leadership roles: a model in four phases. *School Leadership and Management*, (1) 26: 55 -68.
- Ross, D., Adams, A., Bondy, E., Dana, N., Dodman, S., Swain, C. (۲۰۱۱). Preparing teacher leaders: Perceptions of the impact of a cohort-based, job embedded, blended teacher leadership program. *Teaching and Teacher Education*, (8) 27: 1213 -1222.
- Samdal, O., Wold, B. and Bronis, M. (1999). Relationship between students perceptions of school environment, their satisfaction with school and perceived academic achievement: An international study. *Journal School Effectiveness and school Improvement*, 10(3): 296- 320.
- Sinha, S., Hanuscin, D. L. (۲۰۱۷). Development of teacher leadership identity: A multiple case study. *Teaching and Teacher Education*, 63: 356 -371).
- Smith, P. S., Hayes, M. L., Lyons, K. M. (۲۰۱۷). The ecology of instructional teacher leadership. *The Journal of Mathematical Behavior*.
- Tenaw, Y. A. (2013). Relationship between Self-Efficacy, Academic Achievement and Gender in Analytical Chemistry at Debre Markos College of Teacher Education. *Debre Markos College of Teacher Education*, 3 (1): 1 - 28.
- Tyson DF, Linnenbrink-Garcia L, Hill NE. (2009). Regulating debilitating emotions in the context of performance: Achievement goal orientations, achievement-elicited emotions, and socialization contexts. *Human Development*, 52 (6): 52 -329.
- Watson R, Deary I, Thompson D, Li G. (۲۰۰۸). A study of stress and burnout in nursing students in Hong Kong: A questionnaire survey. *Int J Nurs Stud*, 45 (10): 1534 -1542.
- Woogual, L., Myung-Jin, L., and Mimi, B., (2014). Testing interest and selfefficacy as predictors of academic self-regulation and achievement. *Journal Contemporary Educational Psychology*, 39: 86-99.

Relationship between Teacher Leadership and Academic Vitality, Academic Emotions and Academic Well-being among High school Students

Tahmasebzadeh, D

*PhD, Assistant Professor, Department of Educational Sciences, University of Tabriz
Email: d.tahmaseb@tabrizu.ac.ir (Corresponding author)

Abstract

The aim of this study was to determine the multivariate relationship between leadership teacher and academic vitality, academic emotions and academic well-being in students. The study was conducted with a descriptive method, which was multivariate correlation type. The study population included high school students in East Azerbaijan province who were studying in 2018-2019. Using Cochran's formula and through stratified sampling method, 382 subjects were selected. They were assessed by academic well-being, academic vitality, leadership teacher and academic emotions whose validity was confirmed by two convergent and divergent validity criteria using the partial least squares method and their reliability was determined by Cronbach's alpha coefficient, respectively. 0.95, 0.94, 0.98 and 0.98 were collected. Structural equation model under Smart pls 3.2.8 software and multiple regression analysis under SPSSv25 software were used for statistical testing. The results showed that the leadership teacher component has a direct effect on academic well-being, academic emotions and academic vitality; Predictors (knowledge and ability, development perspective, responsibility, influence, positive environment and appreciation, cooperation and ethics) have the criteria of academic well-being; Six Predictors (knowledge and ability, development perspective, responsibility, influence, positive environment and appreciation) have the criterion of academic excitement; There are two criteria (influence and appreciation) of the criterion of academic vitality.

Keywords: Leadership teacher, academic vitality, academic well-being, academic emotions

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی